

Podnikanie a podpora miestnej ekonomiky

Entrepreneurship and a local economy support

Renáta Ježková

Anotácia: *Príspevok sa zaoberá podnikaním a podporou podnikania zo strany miest a obcí, ale i regiónov a demonštrovaním tohto úsilia v rámci strategického plánovania miest v konkrétnych dokumentoch (plánoch hospodárskeho a sociálneho rozvoja miest) na príklade mesta Trnava.*

Kľúčové slová: *mestá, podnikanie, regionálny rozvoj, hospodársky rozvoj, strategické plánovanie, plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta, podnikateľské prostredie, Trnava*

Summary: *The paper deals with entrepreneurship and entrepreneurship support from a side of municipalities as well as regions and with how they demonstrate this effort within the strategic planning of cities in their particular documents (Economic and social development plans of towns), using the example of the Trnava city.*

Key words: *Cities, entrepreneurship, regional development, economic development, strategic planning, Economic and social development city plan, business environment, Trnava*

Charakteristika malého a stredného podnikania, jeho význam

Malé a stredné podniky sa zvyknú označovať ako „najvýkonnejší motor“ každej trhovej ekonomiky. Existuje na to niekoľko dôvodov. Malé a stredné podniky sú jednak najdôležitejším prvkom národných ekonomík, majú nezastupiteľnú úlohu v dynamickom rozvoji krajín s vyspelým trhovým hospodárstvom, sú vysoko prispôsobivé požiadavkám trhu a osobitne dopytu, majú inovatívnu funkciu, uspokojujú aj tie najnáročnejšie požiadavky zákazníkov, sú pružné, vytvárajú nové pracovné miesta, čím významne ovplyvňujú vývoj zamestnanosti v krajine, môžu zmierniť nezamestnanosť a v neposlednom rade sa im pripisujú mnohé ďalšie pozitívne vlastnosti – napr. vytvárajú strednú vrstvu obyvateľstva, ktorá je základom rozvíjajúcej sa demokratickej spoločnosti. Môžeme konštatovať, že kvalita tohto sektora postupne stúpa aj na Slovensku.

Úloha malého a stredného podnikania rastie ako v menej rozvinutých ekonomikách, kde predstavuje jednu z rýchlejších ciest pre zapojenie obyvateľstva do procesu tvorby hodnôt, tak i v všetkých ekonomikách vyspelých, kde slúži ako nástroj pre zníženie nezamestnanosti. V krajinách EU sa malé podniky podieľajú temer z 95 % na celkovom počte podnikov⁷.

⁷ Približne také isté množstvo malých a stredných podnikov sa podieľa na celkovom počte podnikov i v USA. V Európe patrí 99,8 % všetkých podnikov do kategórie malých a stredných podnikov a zamestnávajú zhruba 66 % všetkého prístupného obyvateľstva.

Význam malých a stredných podnikov v posledných dekádach rastie spolu s rýchlosťou ako sa mení turbulentné konkurenčné prostredie, v ktorom pôsobia.

Rozvoj malopodnikateľskej sféry je výsledkom transformácie ekonomiky v SR, vzniku súkromného vlastníctva, v nemalej miere aj reštrukturalizácie priemyslu a trhového mechanizmu dopytu, ponuky po niektorých tovaroch a službách. Malé podniky pre svoju flexibilitu a adaptabilitu novým podmienkam sú často považované za hlavný prvok revitalizujúcej sa ekonomiky. Pripisuje sa im kľúčový význam ako zdroja nápadov, nových produktov a hlavne nových pracovných príležitostí. Malé podniky sú jedným z významných faktorov transformujúcej sa ekonomiky a iniciatívy vedúce k ich tvorbe a rozvoju sú veľmi rozmanité a zložité.

Okrem pozitívnych výsledkov, ktoré malé a stredné podniky dosiahli, rozvoj malých a stredných podnikov mnohé finančné, legislatívne a informačné bariéry.

Zmena vlastníckych vzťahov, odštátnenie veľkých podnikov a ich následná privatizácia mali z následok vznik a rozvoj malých a stredných podnikov, ktoré majú významnú úlohu v oživení ekonomiky najmä tým, že:

- formujú veľkú skupinu podnikateľov – reálnych vlastníkov,
- formujú postoje občanov a ich vzťah k trhovej ekonomike,
- formujú utváranie konkurenčného prostredia v ekonomike,
- vytvárajú nové pracovné príležitosti, predovšetkým v službách, v obchode, v remeselných činnostiach,
- vedú k účelným štrukturálnym zmenám podnikateľských subjektov v závislosti od dopytu domáceho a zahraničného trhu.

Kritériá definovania malých a stredných podnikov v SR a EÚ

Kto vlastne reprezentuje malé a stredné podniky Slovenska?

V podmienkach samostatnej Slovenskej republiky neexistovala do roku 1995 samostatná definícia malých a stredných podnikov, nakoľko tie boli zahrnuté v širšej definícii podnikania, tak ako ju uvádzal Obchodný zákonník. Rastúci význam MSP v národnom hospodárstve však postupom času vytvoril tlak na zavedenie samostatnej definície malých a stredných podnikov. Od roku 1995 v znení Zákona o štátnej podpore malým a stredným podnikom⁸ nájdeme definíciu na základe kvantitatívneho kritéria, t. j. podľa počtu zamestnancov. Toto vymedzenie však podliehalo časom silnejúcej kritike pre jeho nedostatočnú vypovedaciu schopnosť o skutočnej sile podniku. Preto bol v roku 1999 prijatý Zákon o štátnej pomoci⁹, ktorý do pôvodnej definície vniesol niekoľko zmien a pristúpilo sa ním k triedeniu malých a stredných podnikov a do ktorého sa prevzali kvantitatívne kritériá (počet pracovníkov, obrat a hospodársky výsledok) a kvalitatívne kritérium, za ktoré sa považuje miera ekonomickej nezávislosti. Hodnotenie MSP sa tak stalo plne kompatibilným s odporúčaním Európskej komisie¹⁰ a zabezpečovalo

⁸ Zákon č. 100/1995 Zb. o štátnej podpore MSP v znení neskorších predpisov

⁹ Zákon č. 231/1999 Zb. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov

¹⁰ EUROPEAN COMMISSION: 96/280/EC: Commission Recommendation of 3 April 1996 regarding the definition of small and medium sized enterprises. 1996. (online) Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996H0280:EN:HTML>>

porovnateľnosť dát o vývoji MSP v Slovenskej republike a EÚ. V roku 2003 došlo v Európskej komisii k revízii platných kritérií na hodnotenie malých a stredných podnikov a bolo vydané odporúčanie, ktoré posunulo hranice hodnotenia MSP v kvantitatívnej rovine a zaviedlo nový pojem „mikropodnik“. Revízia sa uskutočnila najmä z dôvodu ekonomického pokroku od roku 1996, inflácie a rastu produktivity, ako aj z dôvodu snahy zjednotiť pravidlá čerpania finančnej a nefinančnej pomoci určenej pre MSP. Prehľad zavedených kritérií uvádza tabuľka 1.

Tabuľka 1: Členenie malých a stredných podnikov v EÚ

Kategória podniku	Počet zamestnancov	Ročný obrat (mil. EUR)	Bilančná suma (mil. EUR)
Mikropodnik	0 – 9	do 2	do 2
Malý podnik	10 – 49	do 10	do 10
Stredný podnik	50 – 249	do 50	do 45

Zdroj: Smernica Európskej komisie č. 2003/361/EC

Na základe zavedenia nového systému hodnotenia a porovnávania MSP bolo zrušené ustanovenie zákona 231/1999 Zb.¹¹, ktoré pojednávalo o kategorizácii podnikov na malé, stredné a veľké a uplatňuje sa už len členenie podľa uvedeného odporúčania Európskej komisie.

Od 1.1.2005 je v platnosti nová definícia MSP v EÚ. Jedným z hlavných dôvodov, prečo bola nová definícia prijatá, bola snaha o zjednotenie pohľadu o MSP z hľadiska ich finančnej prepojenosti na iné podniky. Snahou je „zabezpečiť poskytovanie podpory pre podniky, ktoré ju skutočne potrebujú. Boli stanovené jasné pravidlá o tom, ako posudzovať vzťah medzi dvoma podnikmi pri kalkulovaní úrovne zamestnanosti a finančnej sily“¹². Vo všeobecnosti tak nové pravidlá bližšie určujú potrebu podniku žiadať o vonkajšie zdroje rozvoja a rozdeľujú tak podniky do troch kategórií, ktoré sa dajú zjednodušene formulovať nasledovne:

- **autonómny podnik** – drží najviac 25 % hlasovacích práv v inom podniku, resp. iný podnik drží najviac 25 % hlasovacích práv v ňom,
- **partnerský podnik** – drží 25-50 % hlasovacích práv v inom podniku, resp. iný podnik drží 25-50 % hlasovacích práv v ňom,
- **prepojený podnik** – drží viac ako 50 % hlasovacích práv v inom podniku, resp. iný podnik drží viac ako 50 % hlasovacích práv v ňom.

V prípade partnerských a prepojených podnikov dochádza k pomernému, resp. úplnému započítaniu dát podnikov. Až potom je možné jednoznačne určiť príslušnosť ku konkrétnej skupine podnikov na základe stanovených kritérií zamestnanosti a obratu/bilančnej sumy.

V uvedenej klasifikácii sa na základe výnimky vytvorenej v záujme podpory inovácií a investícií do rozvoja MSP považuje za autonómny podnik aj v tom prípade, ak je 25 % - ná hranica prekročená u subjektov ako¹³: verejné investičné spoločnosti, spoločnosti rizikového kapitálu,

¹¹ bol zrušený § 10 zákonom č. 203/2004 Zb.

¹² EUROPEAN COMMISSION: The new SME definition – user guide and model declaration 2005. (online) Dostupné na <ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf>

¹³ tamtiež

business angels, univerzity a neziskové výskumné centrá, inštitucionálni investori vrátane regionálnych rozvojových fondov, orgány miestnej samosprávy s ročným rozpočtom menším ako 10 mil. EUR a najviac 5 000 obyvateľmi.

I napriek snahe o zjednotenie kritérií na jednoznačné určenie MSP sa tie v podmienkach Slovenskej republiky líšia v závislosti od konkrétneho podporného programu.¹⁴ Nová kategorizácia MSP platná od 1.1.2005 tak má význam hlavne v prípade štatistického vykazovania.

Stav malého a stredného podnikania v Slovenskej republike

Z hľadiska vývoja sa o význame malých a stredných podnikov na Slovensku začína významnejšie uvažovať po roku 1990 v súvislosti s privatizáciou a transformáciou ekonomiky.

Prudký rozvoj MSP v našich podmienkach bol zaznamenaný v rokoch 1991/92, pričom ich zdroj bol podmienený viacerými skutočnosťami:

1. postupný rozpad veľkých štátnych podnikov v procese 1. vlny veľkej privatizácie a vznik väčšieho počtu MSP,
2. návrat majetku občanom v rámci reštitúcií,
3. liberalizácia obchodných vzťahov a vznik väčšieho počtu MSP so zahraničnou majetkovou účasťou.

Malé a stredné podniky tvoria v slovenskom národnom hospodárstve jeden z pilierov zamestnanosti a svojim počtom predstavujú skupinu podnikov, ktorú rozhodne nie je možné ignorovať.

Stav počtu malých a stredných podnikov

Fyzické osoby

Z hľadiska počtu živnostníkov na Slovensku bol v roku 2006 zaznamenaný nárast počtu živnostníkov o 5,6 % oproti roku 2005, čo predstavuje spolu 364 185 živnostníkov. V roku 2006 pôsobilo najviac živnostníkov v odvetví obchodu (118 692), ktorý však už od roku 2000 zaznamenáva pokles podielu na celkovom počte tejto skupiny, priemyselnej výroby (69 169), stavebníctve (66 757), nehnuteľnostiach a prenájme (46 995). Najväčší nárast bol zaznamenaný v sektore priemyselnej výroby a ostatných odvetviach. Klesol počet podnikajúcich v slobodných povolaniach o 19 % a tiež počet samostatne hospodáriacich roľníkov o 6,2 %. Za obdobie rokov 2002-2006 je badateľný trend výrazného poklesu podielu živnostníkov podnikajúcich v obchode a najvýraznejší nárast nastal v podiele živnostníkov podnikajúcich v stavebníctve (v porovnaní s rokom 2000 je to až o 79,7 %). Najsilnejšie kraje sú Bratislavský, Žilinský, Trnavský, naopak najmenej živnostníkov podniká v Košickom a Banskobystrickom kraji.

¹⁴ Používa sa tak napr. členenie na základe Prílohy 1 Nariadenia komisie (EK) č. 70/2001 z 12.1.2001, resp. na základe členenia platného do roku 2005 a podobne. In: KUBRICKÁ, M: Podpora malého a stredného podnikania v Slovenskej republike – Sprievodca iniciatívami. Bratislava: Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania, 2006, str. 100.

Právnické osoby

Ku koncu roku 2006 evidoval Štatistický úrad spolu 139 240 právnických osôb, z toho 67 % boli podniky a 33 % neziskové organizácie. V skupine podnikov dominovali 82,3 % mikropodniky s počtom zamestnancov 0-9. Nasledovali malé podniky (do 49 zamestnancov), ktorých počet vzrástol na 89 874, stredné podniky (počet zamestnancov od 50 do 249) tvorili 3,1 % (zaznamenali pokles na 2908) a veľké podniky (počet zamestnancov viac ako 250) 0,7 %. Najviac malých a stredných podnikov pracovalo v oblasti obchodu (32 975), obchodných služieb a peňažníctva (21 684), priemyslu (10 387) a stavebníctva (6170).

Podiel MSP na zamestnanosti

Z predchádzajúcej analýzy vyplýva, že malé a stredné podniky predstavujú až 99 % všetkých podnikov v slovenskom hospodárstve. Zároveň stále predstavujú skupinu poskytujúcu najviac pracovných miest v slovenskom hospodárstve. Od roku 1999 je podiel zamestnanosti v tejto skupine podnikov vrátane živnostníkov svedkom rastúcej tendencie, keď sa posunul z hranice 56 % pracujúceho obyvateľstva na 70,9 % v roku 2006.

Pokles, ktorý v absolútnom podiele na zamestnanosti zaznamenali veľké podniky, bol nahradený rastom počtu živnostníkov a malých podnikov. Jedným z dôvodov môže byť i reštrukturalizácia ekonomiky od neefektívnej veľkej výroby k menším formám podnikania. Jedným z dôvodov podnecujúcich „odvalu“ jednotlivca na podnikanie je aj možnosť čerpania prostriedkov z EÚ, ktorá určite motivovala viacero ľudí k založeniu podniku.

V stavebníctve je evidentný najväčší nárast podielu živnostníkov na úkor poklesu podielu veľkých podnikov. Dôvodom pre tento jav môže byť už spomínaná reštrukturalizácia podnikov, keď viacero zamestnancov odišlo z veľkých podnikov a začalo podnikat' samostatne. Oproti roku 2005 sa zvýšil podiel zamestnanosti v službách a stavebníctve, klesol v pôdohospodárstve a priemysle.

Pozitívne sa vyvíjala aj nezamestnanosť, ktorá bola charakterizovaná výrazne klesajúcim trendom miery nezamestnanosti. V porovnaní s rokom 2005 v roku 2006 klesla nezamestnanosť o 17,3 % a priemerná ročná miera nezamestnanosti sa znížila na 13,3 %.

Malé a stredné podniky a HDP

„Ekonomika Slovenskej republiky v roku 2006 reálne vzrástla o 8,3 %. V období od januára do konca decembra 2006 pritom slovenské hospodárstvo vyprodukovalo v bežných cenách HDP vo výške 1,636 bil. Sk. V bežných cenách to znamenalo medziročný nárast objemu HDP za celý rok 2006 o 11,2 %.“¹⁵

Podiel na pridanej hodnote narástol najmä u veľkých podnikov. Rastovú tendenciu má aj podiel malých podnikov. Po roku 2003, keď podiel MSP na pridanej hodnote zaznamenal prepád o 13,5 % sa vývoj opäť vracia k smerovaniu, kde podiel pridanej hodnoty MSP stúpa. Celkový rast pridanej hodnoty zaznamenáva pozitívny vývoj.

Exportná výkonnosť slovenského hospodárstva je stále na pleciach veľkých podnikov. V roku 2004 však nastal zaujímavý posun. Podiel veľkých podnikov sa znížil o 1,6 % a rast bol zaznamenaný u mikropodnikov, ktoré tak dokázali pravdepodobne flexibilne reagovať na otvorenie trhov EÚ. Tento trend sa ešte výraznejšie prejavil o rok neskôr, keď podiel veľkých podnikov poklesol o 5,7 % a rast sa prejavil u všetkých ostatných zložiek MSP. V roku 2006

¹⁵ NARMSP: Stav malého a stredného podnikania 2006. Bratislava: NARMSP, 2007, str. 37.

dokonca nastal nárast nielen vo sfére mikropodnikov, ale značný nárast i v prípade malých podnikov. Treba však pripomenúť, že tento jav nie je úplne pripísateľný MSP. Vstup do EÚ priniesol so sebou aj zmenu metodiky výkazníctva a podniky s nezisteným počtom zamestnancov sa podľa tohto nového systému zaraďujú k mikropodnikom. „Práve vysoké objemy exportu a importu prislúchajúce v roku 2005 podnikom s nezisteným počtom pracovníkov znižujú dôveryhodnosť medziročných porovnaní. Uvedený fenomén sa prejavuje po zmene systému zberu údajov o zahraničnom obchode po vstupe SR do EÚ a jeho vysvetlenie si vyžaduje hlbšiu analýzu.“¹⁶

V prípade importných pomerov je trend podobný ako v prípade exportu, t. j. nárast podielu MSP a pokles podielu veľkých podnikov po roku 2004, pričom najdynamickejšou kategóriou sú i v tomto prípade mikropodniky.

Porovnanie stavu malých a stredných podnikov v EÚ a v SR

Malé a stredné podniky predstavujú rovnako ako v slovenskej ekonomike, najväčšiu skupinu podnikov a sú najväčším zamestnávateľom.¹⁷

Základné štatistické údaje o stave MSP v EÚ poskytuje Eurostat.

Podľa nich je podiel mikropodnikov 91,5 % na celkovom počte podnikov. Malé podniky sa podieľajú 7,3 % a stredné 1,1 %. Celkovo tak skupina MSP tvorí 99,9 % všetkých podnikov v krajinách EÚ.

Podiel na pridanej hodnote je napriek nízkemu počtu veľkých podnikov až 42,7 %-ný. Skupina MSP tvorí 57,4 % pridanej hodnoty v zložení 20,5 % mikropodniky, 19,1 % malé podniky a 17,8 % stredné podniky.

Malé a stredné podniky predstavujú najdôležitejšieho zamestnávateľa EÚ, keď prácu poskytujú až 67,1 % pracujúcim. Najviac pracovných pozícií poskytujú v EÚ veľké podniky (32,9 %), potom mikropodniky (29,8 %), za nimi malé podniky (20,8 %-mi všetkých pracujúcich). V jednotlivých krajinách je rôzny podiel tzv. samozamestnávateľov, ktorí vo všeobecnosti tvoria asi 16 % na celkovej zamestnanosti. Existujú krajiny, kde tento podiel dosahuje dokonca 31,9 % (Grécko), alebo 28,7 % (Taliansko).

¹⁶ NARMSP: Stav malého a stredného podnikania 2005. Bratislava: NARMSP, 2006, str. 27

¹⁷ Údaje o stave MSP v EÚ boli predstavené prostredníctvom iniciatívy Pozorovanie malých a stredných podnikov (In: http://ec.europa.eu/enterprise_policy/analysis/observatory_en.htm. Výsledky 8. edície boli publikované v rokoch 2003 a 2004 a obsahovali informácie o prístupe MSP ku kapitálu, internacionalizácii MSP a ich medzinárodnej spolupráci a podobne.

Tabuľka 1: Porovnanie stavu malých a stredných podnikov v EÚ a SR

		0-9	10-49	50-249	250+	MSP
Počet podnikov	EU 25	91,5%	7,3%	1,1%	0,2%	99,9%
	SK	95,3%	3,9%	0,7%	0,1%	99,9%
Zamestnanosť	EU 25	29,8%	20,8%	16,5%	32,9%	67,1%
	SK	33,8%	17,6%	19,4%	29,2%	70,8%
Tržby	EU 25	19,4%	19,3%	19,1%	41,9%	57,8%
	SK	9,0%	13,0%	19,3%	58,7%	41,3%
Pridaná hodnota	EU 25	20,5%	19,1%	17,8%	42,7%	57,4%
	SK	12,4%	16,1%	20,4%	51,1%	48,9%

Zdroj: vlastné spracovanie na základe NARMSP a Eurostatu.

V súvislosti s uvedenými informáciami o stave MSP na Slovensku je potrebné uviesť, že jedným z najdôležitejších faktorov ovplyvňujúcich štruktúru a stav malých a stredných podnikov je podnikateľské prostredie, ktorého zmeny sa s určitým časovým odstupom premietajú aj do kvantitatívnych charakteristík podnikateľského sektora.

Úloha malých a stredných podnikov v regionálnom rozvoji

Úloha malých a stredných podnikov v regionálnom rozvoji je výrazne ovplyvňovaná a priamo úmerná úrovni celkového podnikateľského prostredia, ktoré je už dlhý čas značne nestabilné. Stále nie sú vytvorené predpoklady na strategické formovanie a plánovanie podnikateľských zámerov v dlhšom časovom horizonte. Jedným zo základných problémov, ktorý má už chronický charakter, je, že v priebehu roka sa prijímajú ekonomické i legislatívne opatrenia, ktoré menia finančné a nákladové zámery a ciele hospodárskych subjektov s dosahom na už uzatvorené kontrakty. Počet každoročných zmien zákonov a predpisov je neúmerne vysoký, čo má negatívny dopad na stabilitu podnikateľského prostredia najmä v prípade malých a stredných podnikov, ktoré nemajú k dispozícii dostatočnú kapacitu na to, aby sa mohli s častými zmenami vyrovnáť.

Rozvoj popisuje proces orientovaný na určitý cieľ, ktorý závisí od variabilných hodnotových predstáv v priestore a čase. Rozvoj je predstavovaný nasledovnou charakteristikou :

- uspokojovanie základných potrieb
- sebaúcta osoby
- voľnosť od vnútorného a vonkajšieho korigovania cudzou osobou

Všeobecne malé a stredné podniky vyhovujú potrebám regionálneho rozvoja, v podstate podnikatelia vkladajú do podnikania vlastný kapitál v určitom regióne aj z neho profitujú, čím v nemalej miere prispievajú k podpore a oživeniu daného regiónu. Zamestnávajú pracovníkov z najbližšieho okolia, na malom území sa každý s každým pozná, preto nie sú anonymní a svojim spôsobom podliehajú verejnej kontrole.

V predchádzajúcej časti sme konštatovali, že sektor malého a stredného podnikania na Slovensku posilňuje. Potvrdzuje to viacero pozitívnych trendov: stúpol podiel na hrubej produkcii malých a stredných podnikov, došlo k rastu počtu právnických osôb a k miernemu rastu počtu živnostníkov.

Malé a stredné podnikanie je neoddeliteľnou súčasťou regionálnej politiky, plánu regionálneho rozvoja. Preto stratégia podnikania je dôležitá aj pre posilnenie a rozvoj malých a stredných firiem.

Otázkou je, čo teda musí konkrétny podnik urobiť, ak chce byť úspešný v medzinárodnej, medziregionálnej, regionálnej a v neposlednom rade i miestnej konkurencii. V tejto súvislosti treba vysloviť tézu, ktorá sa v širšom kontexte netýka len podnikov, ale aj národov, štátov a ich zoskupení. Podnik, ktorý nemá vlastnú originálnu predstavu o svojom bytí, v budúcnosti ohrozuje nielen svoje právo na svoju plnú alebo autonómnu slobodu, ale aj svoju budúcu existenciu. Stráca tvár pravosti a hodnovernosti a vystavuje sa slepo napospas osudu alebo vnúteným podmienkam svojej ďalšej existencie, čím otvára priestor rôznym manipulačným a deštruktívnym silám.

Ak chce podnik aspoň sčasti eliminovať možné riziká a byť prospešný pre región, mal by dodržiavať aspoň tieto zásady :

- musí mať vypracovanú dlhodobú stratégiu svojho zamerania a vybratý sektor činnosti podľa svojho pôsobenia. Súčasťou tejto stratégie musí byť aj stratégia štrukturálneho, technicko-technologického a výrobného rozvoja. Tu si treba uvedomiť, že žiadna firma nemôže mat
- „len jednu budúcnosť“, t.j. stratégia musí obsahovať aj diverzifikáciu produkcie.
- musí mať definované zásady vnútorného riadenia tak, aby sa optimalizovala tvorba zdrojov a minimalizovala položka nákladov. To znamená, že všetka činnosť podniku sa musí odvíjať od snahy predať a udržať si zákazníka.
- musí mať prepracovaný systém permanentného rozvoja, motivácie a odmeňovania kreativity ľudí. Hodnotu podniku z pozície uplatnenia na trhu dnes netvorí veľkosť jej majetku, ale jeho kreativita. Napríklad prienikom obchodných reťazcov alebo cez kultúru a reklamu sa menia zvyklosti obyvateľstva, a tým aj ich lokálne zdanlivo stabilné potreby.

V oblasti rozvoja regiónu je možné zameriavať sa na široké spektrum problémov a to najmä na podporu:

-
- rozvoja podnikania s cieľom zlepšenia hospodárskej štruktúry a vytvárania nových alebo stabilizácie ohrozených pracovných miest;
- rozvoja ľudských zdrojov a ďalších opatrení v oblasti trhu práce, napríklad zvyšovanie kvalifikácie, zabezpečovanie vzdelávania a rekvalifikácie, zladenie dosiahnutého vzdelania a kvalifikácie s potrebami trhu práce, hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónu a ďalšie opatrenia v oblasti aktívnej politiky trhu práce, realizované v súčinnosti s regionálnymi úradmi práce;
- vybudovania otvoreného informačného systému pre tvorbu programových dokumentov, ich monitorovania a vyhodnocovania;
- riešenia spoločenských problémov negatívne ovplyvňujúcich úroveň rozvoja regiónu;

- rozvoja hospodárskych a iných aktivít v území formou regionálnej podpory podnikania a zlepšovania podnikateľského prostredia pre investorov, najmä v oblastiach s najväčšími rozvojovými problémami;
- výskumu a technologického vývoja prispievajúceho k celkovému rozvoju regiónu s dôrazom na podporu zavádzania nových technológií a inovácií a posilňovanie kapacít výskumu a vývoja tam, kde je to pre región potrebné;
- rozvoja cestovného ruchu;
- zlepšenia vybavenia regiónu sociálnou, dopravnou a technickou infraštruktúrou podľa reálnych potrieb a možností regiónu a zabezpečenia dopravnej obslužnosti;
- rozvoja telovýchovných, športových a mládežníckych aktivít, rozvoja kultúry;
- rozvoja občianskej vybavenosti a rozvoja služieb s cieľom uspokojovania potrieb občanov v primerane dostupnej vzdialenosti;
- trvalo udržateľného rozvoja, ochrany prírodných zdrojov, prírodného a kultúrneho dedičstva;
- optimálneho využitia disponibilných regionálnych zdrojov;
- využívania vzájomnej výhodnej cezhraničnej spolupráce na koordináciu rozvoja pohraničných regiónov.

Pri dosiahnutí týchto cieľov sa musí postupovať najmä na základe princípu partnerstva a princípu programovania. Princíp partnerstva je založený na potrebe úzkej spolupráce príslušných orgánov štátnej správy, obecnej a regionálnej samosprávy a ďalších orgánov a organizácií, podnikateľskej sféry, tretieho sektora, atď. Princíp programovania je založený na potrebe koncepčného prístupu pri zabezpečovaní rozvoja jednotlivých regiónov vrátane programovej koordinácie aktivít rôznych subjektov zainteresovaných na rozvoji daného územia.

Do regionálneho rozvojového procesu sa postupne zapájajú zmiešaní aktéri rozvoja, u ktorých sa stiera tradičné delenie na verejný a súkromný sektor. Obrovský podiel v procesoch regionálneho rozvoja preberajú rozvojové spoločnosti, podporné fondy, poradenské, informačné, technologické centrá, podnikateľské subjekty, obchodné komory atď.

Municipálna podpora podnikania sa zameriava na rozvoj a zlepšovanie hospodárskej štruktúry a vytváranie alebo prípadne stabilizáciu ohrozených pracovných miest v mestách a obciach so sústredenou podporou jednotlivých zainteresovaných aktérov (miestnych samospráv, fyzických osôb, právnických osôb, mimovládnych organizácií a iných inštitúcií).

Pri rozvoji regiónu sú dôležitými aktérmi malé a stredné podniky ako aj siete takýchto firiem. Ako ideálne príklady sú predovšetkým „districts“ stredného Talianska, vo Francúzsku (Grenoble, Montpellier), v Nemecku (Bádensko-Württembersko). Pod pojmom „districts“, resp. „industrial districts sa rozumie geograficky lokalizovaná sieť malých a stredných firiem, ktoré vyrábajú výrobky pomocou delby práce a medzi ktorými existujú dodávateľské, kooperačné a informačné vzťahy. Kooperáciu medzi firmami podporuje v určitej miere aj dôvera medzi aktérmi a uskutočňujú sa v mnohých odvetviach. Možnosti siahajú od spoločného nákladovo výhodného nákupu, dodávateľských vzťahov a vzťahov k investičným firmám až k spolupráci na spoločnom marketingu. Kooperačné správanie medzi firmami chápeme ako základný znak „industrial district“.

Lokalizačné rozhodnutia podnikov a prínos inovácií pre rozvoj podniku a municipality

Jednou z otázok, ktoré majú vplyv na podnik a následne na rozvoj mesta/obce je rozhodnutie, kde v regióne budú podniky vyvíjať svoje výrobné, obchodné, vývojové, administratívne aktivity, pretože tým sa podniky podieľajú aj na vytváraní rámcových podmienok rozhodnutí iných podnikov. Napríklad rozhodnutie o odbytovej sieti podstatne ovplyvňuje priestorovú štruktúru odbytového trhu podniku. Mzdová politika spätne účinkuje na municipálne príjmy a určuje okruh, v ktorom sa môžu mobilizovať pracovné sily pre podnik. Municipálne príjmy zasa ovplyvňujú dopyt po iných produktoch, ktoré pochádzajú z toho istého mesta/obce, alebo z iného.

Kvalita podniku vplýva na svoj región v oblasti zamestnanosti, príjmov, spájania sa s inými podnikmi, atď. Podniky sú otvorené systémy, ktoré majú rôzne vzťahy so svojim ekonomickým, spoločenským a prirodzeným okolím. Mimoriadne dôležité sú pri tom vzťahy k zásobovaciemu trhu a vzťahy k odbytovému trhu. Podnik zo zásobovacieho trhu čerpá výrobné faktory, suroviny, rôzne služby, ktoré potrebuje na výrobu svojich produktov alebo služieb. Tie potom predáva na odbytovom trhu podľa druhu výrobkov alebo služieb iným podnikom, štátu, alebo súkromným domácnostiam. Podnik je pritom pospájaný rozmanitou sieťou vzťahov. So svojimi partnermi vstupuje do rôznych vzťahov, ktoré môžu siahť od neformálnych dohôd a dohovorov cez zmluvné záväzky až po spájanie podnikov. Podnik však musí mať na zreteli a musí rešpektovať podmienky sociálno-ekonomického okolia a životného prostredia. Od najvhodnejšej lokalizácie a následne prosperite podniku nezávisí len hospodársky výsledok podniku ale aj vývoj mesta/obce, ba dokonca celého regiónu.

Na rozvoj podniku a následne na rozvoj mesta/obce vplýva najmä posilnenie inovačnej kapacity a posilnenie prevodu vedeckých a technologických poznatkov do komerčne úspešných produktov a služieb. Ide o problém prenosu poznatkov z laboratórií do firiem, od firmy ku firme, z mesta/obce do ďalšieho mesta/obce. Predovšetkým technický pokrok je dôležitým ak nie jediným mechanizmom, ktorý môže dlhodobo vyvolať rast dôchodku na obyvateľa.

Všetky indikátory svedčia o tom, že technický sa vytvára nasadením zdrojov. Inovačný proces tvorí kľúčový prvok každého rastu. Národohospodárska literatúra odhaduje prínos technologického pokroku k hospodárskemu rastu západných krajín 30% - 90%.

Realita potvrdzuje veľký význam inovácií pre konkurencieschopnosť podnikov, ako aj regionálnych a národných hospodárstiev. Vybavenie regionálnych podnikov relevantnými funkciami / výskum a vývoj, podnikové plánovanie a marketing / a ich spolupôsobenie s výrobou sú významné tak pre výrobkové inovácie ako aj pre inovácie výrobných postupov. Navyše technická a obchodná kvalifikácia zamestnancov ovplyvňuje schopnosť úspešne realizovať inovačné projekty.

Pre tvorbu inovácií je dôležitá vysokokvalifikovaná pracovná sila priťahovaná hlavne kvalitou bývania, vzdelávacími zariadeniami, životným prostredím. Ak by sme zhrnuli túto oblasť tak na konkurenčnú schopnosť a dlhodobé rastové šance regiónu majú kľúčový význam novinky v oblasti výroby a výrobného procesu.

Význam podnikania pre rozvoj miest

Rozvoj miest je podmienený rozvojom podnikateľských aktivít v primárnom, sekundárnom a terciálnom sektore národného hospodárstva. Mestá sa tak stávajú základňou podnikateľských aktivít. Priaznivé či menej priaznivé podmienky podnikania sú tak priestorovo určené miestnymi všeobecnými hmotnými podmienkami v danom sídle resp. jeho okolí, ktoré sú do značnej miery determinované činnosťou ľudí daného spoločenstva. Tieto všeobecné hmotné podmienky sú dané vybavenosťou mesta a obce, t.j. technickou a občianskou infraštruktúrou, ktorú tvorí dopravná a informačná infraštruktúra, potrebný systém zásobovania energiami, až po možnosti likvidácie priemyselného a tzv. komunálneho odpadu, a ďalej školskými, sociálnymi, kultúrnymi, zdravotníckymi a inými zariadeniami vytvárajúce priaznivé podmienky pre reprodukciu kvalifikovanej pracovnej sily atď. K tomu patrí tiež zodpovedajúca úroveň bývania, ktorá bude priťahovať nielen ďalšiu kvalifikovanú silu, potrebnú nielen pre úspešné podnikanie, ale tiež občanov i spotrebiteľov (Pauličková, R., s.48-49).

Úroveň hospodárskeho rozvoja, zamestnanosť a životná úroveň obyvateľstva je určená nasýtenosťou daného sídla podnikateľskými aktivitami. Je preto v záujme všetkých občanov mesta a obce, aby ich zastupiteľské orgány na to vytvárali všetky nevyhnutné predpoklady.

Malé a stredné podnikanie je vo väčšej miere než veľké podniky závislé na miestnych všeobecných podmienkach nielen preto, že je viac závislé na čerpaní miestnych zdrojov, ale tiež preto, že pracuje prevažne pre miestny trh, ktorý sa v mnohých prípadoch kryje s katastrálnym územím daného sídla (Císař, s. 97). Je preto nevyhnutné, aby neoddeliteľnou súčasťou samosprávneho postavenia miest a obcí bolo reálne vymedzenie ich ekonomického postavenia¹⁸ a právomocí v hospodárskom rozvoji. To je predpokladom dosiahnutia potrebnej spolupráce a dobrých vzájomných vzťahov medzi orgánmi miestnej samosprávy a podnikateľskou sférou.

Mestá vystupujú ako verejnoprávne subjekty i ako súkromné subjekty.

Podmienky malého podnikania sú bezprostredne určené činnosťou a pôsobením orgánov miestnej samosprávy. Táto ich pôsobnosť sa dotýka celého radu oblastí malého podnikania, rozhodovania o umiestnení prevádzky, miestne poplatky atď. Ide o ochranu verejného záujmu, ktorý komplexne zabezpečujú i orgány samosprávy, ktoré majú v určitých vymedzených oblastiach rozhodovaciu právomoc – určujú a chránia, čo je miestnym verejným záujmom.

¹⁸ Ekonomicky samospráva znamená závislosť rozvoja jednotlivých územných celkov – miest na dosahovaných výsledkoch všetkých subjektov, ktoré vyvíjajú činnosť na tomto území. Samospráva neznamená sústredenie ekonomickej moci v rukách príslušného orgánu, ale starostlivosť o optimálne využitie ekonomickeho a sociálneho potenciálu mesta pri zachovaní reprodukčnej schopnosti všetkých jeho prírodných prvkov. Samospráva predpokladá vytváranie všetkých nevyhnutných podmienok na úspešné hospodárske aktivity vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti.

Predpokladom zásadného významu na dosiahnutie zodpovedajúceho ekonomického postavenia miest a obcí je zabezpečenie ich postavenia ako vlastníkov majetku, ktorý má význam pre naplnenie ich funkcií v hospodárskom rozvoji. Majetok miest má význam hlavne pri presadzovaní verejného záujmu (predovšetkým vlastníctvo stavebných pozemkov), ako prostriedok získavania podnikateľských subjektov poskytovaním pozemkov na výstavbu nielen príslušných prevádzok, ale hlavne pre bytovú výstavbu nevyhnutnú na získanie pracovnej sily a ako prostriedok získavania subjektov formou zvýhodnených prenájmov mestských nehnuteľností.

Mestá majú celý rad kompetencií, ktorými môžu podstatným spôsobom ovplyvniť ďalší osud podnikateľských aktivít prevádzkovaných na území daného mesta.

Aj keď reforma verejnej správy priamo nedeleguje mestám kompetencie v oblasti podpory malého a stredného podnikania, poskytuje im účinné nástroje v oblasti regionálneho rozvoja, ktoré priamym spôsobom ovplyvňujú MSP. Navyše, decentralizácia môže viesť k celkovému zlepšeniu podmienok na podnikanie následkom súťaživosti medzi mestami, pokiaľ aspoň časť daní, ktoré konkrétny podnik na území mesta platí, ide priamo do ich rozpočtu. Najdôležitejším nástrojom na úrovni miest s priamym vplyvom na regionálny rozvoj a tým aj na oblasť MSP sú kompetencie v oblasti rozhodovania vo veciach miestnych daní a miestnych poplatkov. Okrem zvýšenej flexibility v zabezpečení príjmov je v mechanizme určovania výšky daní prítomný veľmi výrazný prvok konkurencieschopnosti, čo má za následok zlepšovanie podmienok pre podnikanie.

Administratívne regulácie zohrávajú významnú úlohu pri zakladaní nových podnikov a výstavbe priemyselných hál v súvislosti s používanou výrobnou technológiou. Zameriavajú sa na zamedzovanie spoločensky nežiaduceho vývoja alebo aspoň jeho reguláciu. Mesto sa môže aktívne podieľať na vytváraní právneho prostredia v rámci svojich právomocí. Uplatnením niektorých obmedzujúcich opatrení môžu naopak chrániť svojich obyvateľov pred nepriaznivými dôsledkami podnikateľských aktivít.

Veľmi významne vystupujú miestne orgány v prípade územného plánovania a stavebného poriadku. Na základe územného plánu, ktorý je v kompetencii miestnych orgánov, je určovaný urbanistický rozvoj miest vrátane alokácie živnostenských a priemyslových zón a rozhodujú sa a vydávajú územné, stavebné a kolaudačné rozhodnutia na výstavbu a úpravu objektov a prevádzok rôzneho druhu vrátane bytových a nebytových priestorov. Potrebná ústretovosť a rešpektovanie záujmov podnikateľov predstavuje významnú pomoc rozvoju podnikania. S prihliadnutím na tieto záujmy je potrebné tiež pristupovať k formulácii verejného záujmu mesta.

Strategické plánovanie miest ako jeden z nástrojov podpory podnikania

Strategické plánovanie miest sa zaoberá ekonomickými, sociálnymi a ekologickými aspektmi rozvoja. Cieľom je navrhnúť rozvojové zámery, ktoré vychádzajú z miestnych potrieb a predstáv, a realizovať ich za pomoci miestnych zdrojov. Výsledkom celého plánovacieho procesu je strategický plán (stratégia) s dlhodobou perspektívou (napr. 10 rokov), ktorý prináša strednodobé i krátkodobé návrhy riešení a zmien.

Hoci požiadavky ani postup spracovania strategického plánu rozvoja mesta nie sú legislatívne zakotvené, v zákone o obecnom zriadení č. 369/1990 Zb.¹⁹ sa len predpokladá, že

¹⁹ § 5 ods. 3i) zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

mesto pri výkone samosprávy najmä schvaľuje koncepciu rozvoja jednotlivých oblastí podľa života mesta. Mestské zastupiteľstvo rozhoduje o základných otázkach života mesta, najmä je mu priradené schvaľovať koncepcie rozvoja jednotlivých oblastí života mesta²⁰. Mestá môžu vytvárať Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta^{21,22}. Ide o strednodobý programový dokument obsahujúci najmä:

- analýzu hospodárskeho rozvoja,
- analýzu sociálneho rozvoja,
- analýzu environmentálneho rozvoja,
- analýzu rozvoja kultúry mesta a hlavné smery jeho vývoja,
- ustanovenie cieľov a prvoradých potrieb, a to v oblasti rozvoja:
 - technickej infraštruktúry,
 - sociálnej infraštruktúry,
 - starostlivosti o životné prostredie,
 - vo vzdelávaní
 - v kultúre a v ďalších oblastiach.

Program obsahuje tiež návrh finančného a administratívneho zabezpečenia.

Mesto na všestranný rozvoj svojho územia a zabezpečenia potrieb svojich obyvateľov pri výkone samosprávy najmä vypracúva, schvaľuje a pravidelne vyhodnocuje plnenie programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja mesta a zabezpečuje jeho plnenie²³.

Z ekonomického hľadiska môže strategický plán rozvoja mesta pomôcť:

- efektívne využívať a koncentrovane smerovať finančné prostriedky pre rozvoj obce,
- využiť miestny potenciál a zdroje mesta (t.j. znamená zdroje prírodné, ľudské, finančné, materiálne atď.),
- využiť možnosť združovania prostriedkov (finančných i nemateriálnych) mesta (verejnej správy), podnikateľských subjektov, neziskových organizácií a iných na spoločné a integrované rozvojové projekty.

Podnikatelia by sa mali zameriavať hlavne na potreby miest a obcí, ktoré sú stanovené v strategickom pláne regionálneho rozvoja, a následne od neho sa odvíjajúcom strategickom pláne mesta/obce, ktorého cieľom je prispievať k harmonickému a vyváženému rozvoju miest/obcí najmä v zmysle koncepcie ich rozvoja a koncepcie rozvoja celého kraja.

²⁰ § 11 ods. 4c) zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení

²¹ podľa zákona č. 503/2001 Zb. o podpore regionálneho rozvoja

²² Pojem „program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce“ sa zvykne interpretovať i ako strategický plán rozvoja.

²³ Podľa §17 zákona o podpore regionálneho rozvoja

Stav podnikania v meste Trnave

V decembri 2005 a januári 2006 bol medzi zamestnávateľmi občanov mesta Trnava realizovaný prieskum podnikateľského prostredia a názorov podnikov na miestnu správu. Bol to už druhý prieskum behom štyroch rokov; predchádzajúci prieskum prebiehal v septembri a októbri 2001 v rámci analýzy prostredia na zostavenie Strategického plánu ekonomického rozvoja mesta, ktorý bol spracovaný mestom Trnava a Komisiou pre strategický rozvoj spolu s poradenskou firmou Berman Group a Academia Istropolitana Nova.²⁴

Dotazník bol obdobný ako pred štyrmi rokmi a vychádzal z rovnakého vzoru ako obdobné prieskumy pre niekoľko stoviek ďalších podnikov v Slovenskej a Českej republike v uplynulých 5-tich rokoch²⁵.

Na účasť v prieskume bolo vybraných cca 20 rozhodujúcich zamestnávateľov vo všetkých dôležitých odvetviach mimo verejnej správy a zhruba rovnaký počet malých a stredných podnikov, hlavne z oblasti služieb. Mimovládna organizácia Academia Istropolitana Nova, s pomocou Mesta Trnava a Komisie pre strategický rozvoj, uskutočnila prieskum u 36-tich firiem formou riadeného rozhovoru. Skúmaná vzorka je dostatočne reprezentatívna, zahŕňa podniky zamestnávajúce zhruba tretinu ekonomicky aktívnych osôb v priemysle, stavebníctve a službách v meste. Odpovede podnikov sa v niektorých oblastiach líšili podľa typu podnikania (priemysel, stavebníctvo a doprava, služby pre obyvateľov, mestské podniky a obchod) a tiež podľa veľkosti firmy. Odpovede boli posudzované aj podľa krajiny pôvodu vlastníka firmy (13 podnikov udáva zahraničný kapitál ako majoritného vlastníka).

Z výsledkov prieskumu v oblasti podnikateľského prostredia vyplýva, že ekonomika Trnavy sa javí ako veľmi dobre diverzifikovaná a zahŕňa firmy tradičné aj nové, slovenských aj zahraničných vlastníkov, v priemysle, doprave, stavebníctve, energetike, obchode a v službách. Podiel novo vzniknutých firiem po roku 1990 činí zhruba 70 % (v prieskume v roku 2001 to bolo iba 50 %), dlhšiu históriu majú najmä nábytkárske a potravinárske podniky spolu s producentmi chemického priemyslu. Nižší podiel novo vzniknutých firiem je do istej miery ovplyvnený nízkym zastúpením malých podnikov v prieskume (iba 9 firiem zamestnáva menej ako 50 zamestnancov).

Miestne opýtané firmy sa zaoberajú priemyselnou výrobou aj službami, podľa početnosti odpovedí bol najčastejšie zastúpený strojársky, automobilový, elektrotechnický, potravinársky, nábytkársky a chemický priemysel a stavebníctvo. Silný je sektor podnikov, ktoré slúžia potrebám mesta - doprava, výroba a dodávky energií, vody, likvidácia odpadov.

Prakticky všetky podniky hľadajú do budúcnosti s optimizmom a očakávajú nárast tržieb, tretina firiem zahájila, resp. v horizonte dvoch rokov, plánuje investovať do rozšírenia podniku a vytvoriť tak nové pracovné miesta, ďalších 17 firiem túto možnosť zvažuje (tieto očakávania sú pozitívnejšie ako v minulom prieskume). Žiadny zo skúmaných podnikov

²⁴ Zúčastnilo sa vtedy 46 podnikov zamestnávajúcich 14357 osôb). Súčasný prieskum sa konal na prelome rokov 2005 a 2006, spracovateľom sa vrátilo 36 vyplnených dotazníkov. Najmenej 17 podnikov, s výnimkou novozaloženej firmy Peugeot Citroën Automobiles Slovakia (ďalej ako PSA), sa všetci rozhodujúci zamestnávatelia zapojili do oboch prieskumov. Tvorcovia aktualizácie strategického plánu rozvoja mesta tak majú k dispozícii ojedinelú možnosť porovnať vývoj názorov podnikateľskej verejnosti v období piatich rokov.

²⁵ Výsledky z Trnavy je tak možné porovnávať nie len v časovej rade, ale aj so situáciou v cca 40-tich ďalších českých a slovenských mestách (napr. Prešov, Humenné, Bardejov, Šaľa, Martin).

nehodlá skončiť s podnikaním v Trnave. Na väzbu podnikov k regiónu poukazuje aj to, že 61 % uviedlo, že má v kraji významných dodávateľov surovín, alebo polotovarov, 42 % významných odberateľov, 17 % výskumnú a vývojovú základňu a iné podporné funkcie a 11 % je súčasťou tzv. klastra. V meste od konce 90-tych rokov nepochybne existovalo priaznivé prostredie pre podnikanie, ktoré sa prejavilo príchodom nových investorov. Z hľadiska vlastníctva štát drží menšinový podiel už len v dvoch skúmaných podnikoch (v roku 2001 to bol 100% podiel v 3 firmách), mestu patrí jedna firma, zahraniční majitelia ovládajú 13 firiem. Týchto 13 firiem však zamestnáva z celkového počtu 12 103 pracovníkov viac ako 60 %, čo predstavuje nárast oproti roku 2001 o 22 percentných bodov a svedčí o vysokej atraktivite Trnavy pre zahraničných investorov hlavne v posledných rokoch.

Odpovede na otázku o bariérach rozvoja podnikania, sa od roku 2001 zmenili. Najväčší počet hlasov a súčasne najväčší nárast oproti roku 2001 zaznamenal faktor dostupnosti kvalifikovaných pracovníkov, kde podiel vzrástol z 15 % na 44 %. Za ďalší rastúci problém sú považované náklady na energie a cena vstupov (materiál, služby, atď.), kde percentuálny podiel u oboch zhodne vzrástol z 30 % na 42 %. Nasleduje domáca konkurencia - druhý najväčší nárast z 17 % na 39 % a významne vzrástli aj náklady na mzdy - z 11 % na 22 %. Tieto faktory sú zastúpené rôzne v jednotlivých kategóriách podnikov. Napríklad náklady na energie predstavujú problém pre 54 % zahraničných firiem, ale len pre 35 % domácich. Ešte väčší rozdiel pozorujeme u domácej konkurencie, tá je problémom pre 48 % domácich firiem, ale len pre 23 % zahraničných. Naopak najväčší pokles, okrem už spomínanej ekonomickej situácie v SR, pozorujeme v otázke dostupnosti finančných prostriedkov (pokles z 30 % na 3 %) a úrokových mier (z 26 % na 3 %).

Veľké a stredné priemyselné podniky v odvetviach ako je strojárstvo, automobilový priemysel a elektrotechnika sú na Slovensku prevažne exportne orientované, prípadne zamerané na stredoeurópsky automobilový klaster, zatiaľ čo malé podniky, stavebníctvo a služby obvykle nadväzujú na potreby mesta a regiónu. Miestna ekonomika ako celok je veľmi významne exportne orientovaná, jej štruktúra sa za posledné štyri roky pomerne zmenila. Najviac poklesol export v regióne (z 19 % na 5 %) a v celej SR (z 25 % na 14 %), naopak najväčší nárast bol zaznamenaný u ostatných krajín (z 1% na 21%). Iba 11 podnikov je dominantne orientovaných na región. Exportná sila miestnej ekonomiky je postavená predovšetkým na veľkých priemyselných podnikoch zahraničných majiteľov, ktoré vyvážajú mimo republiku 90 % produkcie. Dominantná je orientácia na západnú Európu. Tieto pozitívne údaje však musia byť vnímané v celom kontexte, spolu s exportom rastie aj závislosť miestnej ekonomiky na možných recesiách ekonomiky globálnej. Miestnym výrobcom sa tiež dosiaľ nepodarilo nájsť dostatok miestnych subdodávateľov a spolu s vývozom tak rastú aj dovozy, takže peniaze prichádzajúce do regiónu v ňom nezostávajú v želanej miere. Iba 5 z 13-tich zahraničných podnikov má v kraji významných dodávateľov polotovarov, alebo surovín. Pomerne vysoká závislosť zahraničných výrobcov na dovoze by mala byť výzvou pre domácich subdodávateľov.

Za posledné tri roky bol zaznamenaný pozitívny trend a to nárast celkového počtu zamestnancov (predovšetkým u firiem zahraničných majiteľov), rast priemernej hrubej mesačnej mzdy a najmä znižovanie rozdielu jej výšky medzi domácimi a zahraničnými podnikmi. Z hľadiska predaja na zamestnanca (produktivity), dostupné dáta hovoria o viac ako siedmych miliónoch na jedného pracovníka, pričom zahraničné podniky vykazujú cez 10 mil. Sk, zatiaľ čo domáce iba 2 mil. Sk. Avšak v porovnaní s predchádzajúcim rokom 2004 došlo u domácich firiem k nárastu (z 1,92 na 2,12 mil. Sk), naopak u zahraničných firiem k poklesu produktivity (z 12,18 na 10, 25 mil. Sk), čo je spôsobené najmä nárastom o takmer

1000 nových pracovných miest na nižších pozíciách francúzskej automobilky PSA v roku 2005.

Podniky zúčastňujúce sa prieskumu zamestnávajú celkom 12 103 pracovníkov. Od roku 1999 počet zamestnancov v skúmaných firmách vzrástol o 35,2 %. U firiem zahraničných majiteľov vzrástol o 92,3 %, naopak u domácich poklesol o 7 %. Za nárastom opäť stojí v roku 2003 založená spoločnosť Peugeot Citroën Automobiles Slovakia, avšak nových pracovníkov prijímajú aj ostatní veľkí zamestnávateľia (SONY, ZF SACHS, Elektronika). Na druhej strane, u domácich podnikov išlo o pomerne rovnomerné zníženie počtu pracovníkov. Kvalifikačná štruktúra v opýtaných podnikoch vykazuje pozitívny trend, keďže zastúpenie vysokoškolákov vzrástlo oproti minulému prieskumu z 8,9 % v roku 1996 na súčasných 12,1 %. Väčšina zamestnávateľov očakáva, že v budúcom roku zamestnanosť udrží, žiadny podnik neplánuje významné prepúšťanie, celkovo sa zamestnanosť zvýši v priemere o 3,4 %. V strednodobom výhľade plánujú opýtané firmy vytvoriť najmenej 2000 nových pracovných miest, pričom väčšina pripadá na automobilku PSA. Aj keď nie všetci zamestnávateľia uviedli údaje o dochádzke do zamestnania, udávaných 33 % odpovedá výsledkom minulého prieskumu a je na priemernej "metropolitnej" úrovni.

Hodnotenie kvality miestnej pracovnej sily sa nijak dramaticky nemenilo, mestami je kvalita hodnotená veľmi dobre. Pozitívne pôsobí presun zamestnancov z kategórie dostatočných medzi dobré a tiež zníženie podielu zlých zamestnancov z 2 % na 1 %. Priemerný mesačný plat v opýtaných firmách dosiahol 20 530 Sk, čo je o 6 % vyššia čiastka ako v predchádzajúcom roku a o 8,4 % vyššia ako v roku 2003. Zatiaľ čo hrubá priemerná mzda u zahraničných firiem zostala na úrovni roku 2003, u domácich firiem sa zvýšila o 15 %. Ako vyplýva z odpovedí na problematiku prekážok v podnikaní, nie vo všetkých podnikoch sa s týmto rastom platov dokážu vysporiadať.

Desať podnikov uviedlo, že im chýbajú určité profesie a kvalifikácie nevyhnutné pre ďalší rozvoj, a ďalších 10 očakáva tento problém v budúcnosti. Sťažujú sa najmä priemyselné, stavebné a dopravné firmy, ktoré dopytujú jednak vyučených remeselníkov (murár, tesár, elektrikár, zvárač, údržbár, obrábač kovov, nábytkár, automechanik, inštalatér, zámočník), ako aj technikov, nástrojárov, konštruktérov či technologov, ale aj stredný manažment a manažérske profesie. Celkovo sa zdá, že mestu začína chýbať väčšia miera vzdelanosti v technických odboroch a manažéri podnikov očakávajú od verejnej správy pomoc s riešením týchto problémov.

Výsledky v porovnaní s inými mestami naznačujú viac-menej priemernú situáciu v dostupnosti nehnuteľností. Priemerný podiel podnikov, ktoré vlastnia svoje objekty (47 %) a takmer dvojtretinový podiel tých, ktorí majú k dispozícii dostatočný priestor na rozšírenie. V skúmanej vzorke sú najviac štyri firmy, ktoré hodľajú časť svojich pozemkov predať, alebo prenajať (ďalších 8 o tom uvažuje).

Priaznivé sú informácie o nových investíciách. Investovať do rozšírenia výroby sa chystá 6 podnikov väčšinou v tomto a nasledujúcom roku, ďalších 17 firiem túto možnosť zvažuje. Sledované podniky uvádzajú veľké zvýšenie plánovaných investícií oproti minulému prieskumu - nominálne aj v prepočte na 1 osobu dochádza k nárastu na štvor-až-päťnásobok. Investičná aktivita je v porovnaní s predchádzajúcim prieskumom ešte výraznejšia, jej nositeľmi sú najmä firmy zahraničných vlastníkov (pomer investícií na jedného pracovníka u zahraničných a domácich firiem je 70:1, v minulom prieskume 30:1). Najviac plánujú do investícií vložiť firmy podnikajúce v priemysle (od 2 mld. Sk až po 13,5 mld. Sk). U ostatných firiem je investičná aktivita v regióne pomerne nízka.

Pre budúcnosť podnikov v meste je tiež dôležité ich "ukotvenie v regióne". Už bolo spomínané, že hlavne priemyselné podniky nemajú dostatočný počet miestnych subdodávateľov. Popri uskutočnených investíciách ich tak môže v mieste udržať napr. výskumná a vývojová základňa. Šesť firiem odpovedalo, že im táto základňa v regióne významne pomáha, ďalších sedem má vlastné oddelenie vývoja (a 3 podniky o jeho zriadení uvažujú). O projekty spolufinancované štrukturálnymi fondmi EÚ (zamerané hlavne na rozvoj technológií a zlepšenie životného prostredia) je pripravených sa uchádzať 12 podnikov, 11 ďalších túto možnosť zvažuje. Iba dva podniky chystajú otvoriť pobočku inde na Slovensku mimo Trnavy, 9 firiem túto možnosť zvažuje. Hlavným dôvodom je snaha obsiahnuť väčší trh, priblížiť sa dodávateľom a tiež cena pozemkov.

Hodnotenie služieb poskytovaných miestnou správou bolo nadpriemerné (priemerná známka podľa „školského hodnotenia“ je 2,55) a rovnako oproti predošlému prieskumu došlo k ich pozitívnejšiemu vnímaniu (2,77 v roku 2001). Avšak existujú rozdiely medzi domácimi (2,46) a zahraničnými firmami (2,76), ktoré sa na rozdiel od minulého prieskumu vyjadrili v priemere kritickejšie (v roku 2001 domáci 2,82 vs. zahraniční 2,64), tak aj pre jednotlivé služby – vid'. graf č. 5. Najvýraznejšieho zlepšenia dosiahla podpora podnikania a investícií (známka sa zmenila z 3,39 na 2,82), likvidácia tuhých odpadov (z 2,48 na 1,74), služby mestskej polície (z 3,08 na 2,57) a vybavovanie úradných záležitostí na mestskom úrade (z 2,38 na 1,91). Naopak k miernemu zhoršeniu došlo iba v hodnotení propagácie mesta a regiónu. Ako služba, ktorá potrebuje najvýraznejšie zlepšenie (každý podnik vyberal jednu prioritnú), bola najčastejšie spomínaná technická infraštruktúra (s dvanástimi hlasmi), na druhom mieste, aj napriek významnému zlepšeniu oproti predchádzajúcemu prieskumu, sa objavila podpora podnikania a investícií (7 podnikov, z toho 6 domácich). Päťkrát bola spomenutá verejná doprava a štyri hlasy získala údržba ciest v okolí podniku. Podniky spravidla namiesto námetov na zlepšenie, spomínali konkrétne problémy, ktoré sa týkali pri technickej infraštruktúre chýbajúceho (severného) obchvatu mesta, lepšej údržby komunikácií, parkovania v meste a rekonštrukcie ulíc a ciest v okolí firemných prevádzok.

Celkové hodnotenie miestnej správy a regiónu ako miesta na podnikanie je veľmi dobré. Mesto z tohto hodnotenia vychádza takmer ideálne s nadpriemernou známkou pri hodnotení miestnej správy (2,0), ktorá sa oproti minulému prieskumu ešte zlepšila (2,12), tak aj pri hodnotení regiónu ako miesta na podnikanie (2,06, v roku 2001 to bolo 2,14).

Vnímanie Trnavy ako miesta v príjemného na život podporuje skutočnosť, že z 10-tich charakteristík, ktoré sú dôležité pre (nových) investorov a podnikateľov pri ich rozhodovaní o umiestnení investície, je na prvom mieste v hodnotení imidž mesta a tretia pozícia patrí kvalite života v meste. Podniky tiež dobre hodnotia svojich dodávateľov. Naopak najhoršie bol hodnotený výskum a vývoj, doprava (obslužnosť a dostupnosť), náklady na pracovnú silu a jej dostupnosť. Uprostred spektra sa objavili podnikateľské služby, kvalifikácia pracovnej sily a spolupráca so školami.

Podnikateľské prostredie a investičný rozvoj mesta boli okrem geografickej polohy (blízkosť Bratislavy, hraničných priechodov) a dopravného napojenia mesta (blízkosť diaľnice, železnice) hodnotené ako najčastejšie pozitívne prvky v miestnom podnikateľskom prostredí.

Za najzávažnejšie negatívne faktory podnikatelia uvádzali konkrétne dopravnú situáciu mesta (tranzitná doprava, stav infraštruktúry, križovatky, pomalé riešenie obchvatu); ponuku špecializovaných a kvalifikovaných profesií; zlý stav verejnej dopravy a nedostatočné ubytovanie hotelového typu.

35 z 36 opýtaných firiem by na záver odporučilo Trnavu ako dobré miesto na založenie podniku v tomto regióne a cez 90 % v rámci celej SR.

Rovnako ako v minulom prieskume boli podniky na záver požiadané, aby odporučili, ktoré kritické oblasti má riešiť aktualizovaný strategický plán mesta Trnava. Je značný pokles záujmu o prilákanie ďalších zahraničných investorov a rozvoj cestovného ruchu, naopak za kľúčové kritické oblasti boli označené jednak domácimi, tak aj zahraničnými podnikmi obe kategórie týkajúce sa dopravy a modernizácie infraštruktúry. Všetky tri kategórie zaznamenali oproti predchádzajúcemu prieskumu najväčší nárast a podniky tak dali jasne najavo, čím by sa mesto malo prioritne zaoberať.

Podnikanie v strategickom plánovaní mesta Trnava

Strategický plán by sa v súčasnosti mal zaoberať hlavne dopravou v meste (tranzit, parkovanie, údržba ciest), dopravou do mesta (obchvat), modernizáciou infraštruktúry a podporou malého a stredného podnikania. Naopak, klesá dopyt po prilákaní ďalších investorov. Strategický plán by mal rozhodne miestnym podnikom ukázať riešenia najväčších problémov, ktoré pociťujú.

Ľudské zdroje a podnikateľské prostredie ako predpoklad modernej ekonomiky sú spolu súčasťou prioritnej oblasti 1.²⁶

Globálnym cieľom prioritnej oblasti 1 je „vytvoriť vhodné prostredie pre rozvoj moderných a inovatívnych odvetví s dôrazom na znalostnú ekonomiku, zvyšovať kvalitu vzdelávania v prepojení na požiadavky rýchlo sa rozvíjajúcej ekonomiky.“²⁷ Tento globálny cieľ bude zabezpečený prostredníctvom naplnenia 4 zámerov, a to:

- A.1 Zosúladenie ponuky vzdelávania a potrieb trhu práce;
- A.2 Stabilizácia existujúcich podnikov, podpora investícií do odvetví a činností s vyššou pridanou hodnotou;
- A.3 Podpora malých a stredných podnikov a ich prepojenie na veľkých zahraničných investorov.
- A.4 Posilnenie inovačného zázemia trnavského regiónu.

V rámci zámeru podpora malých a stredných podnikov a ich prepojenie na veľkých zahraničných investorov sa plánuje iniciatívami mesta prispievať k významnejšiemu prepojeniu miestnych podnikov v Trnave usídlenými veľkými zahraničnými výrobnými spoločnosťami so špeciálnym zreteľom na podporu malých a stredných podnikov aktívnych v inováciách.

²⁶ Okrem toho má Trnava v Pláne hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) vytýčené ešte ďalšie 3 prioritné oblasti, a to: B. Doprava a technická infraštruktúra – predpoklad vyváženého rozvoja, C. Mestské životné prostredie a podmienky pre voľnočasové aktivity – predpoklad príťažlivého mesta a D. Verejné služby a občan – predpoklad kvality života.

²⁷ MESTO TRNAVA: Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Trnava 2006 – 2013 s výhľadom do roku 2020

Splnenie zámeru A.3 má byť zabezpečené prostredníctvom konkrétnych cieľov vytýčených v rámci tohto zámeru:

Cieľ A.3.1 Podpora a servis pre malé a stredné podniky.

Mesto v rámci svojej organizačnej štruktúry zefektívni administratívny proces pre podnikateľskú verejnosť, bude poskytovať servisné služby pre podnikateľov v rámci svojich kompetencií a základné informácie o možnostiach podnikania v meste. Očakávaným výstupom v rámci tohto cieľa je zavedenie servisných služieb pre investorov a podnikateľov v rámci činnosti MsÚ, a to konkrétne systémom „jedných dverí“ a „manuálom pre podnikateľov o službách mesta a o vybavovaní administratívnych požiadaviek na MsÚ.

Cieľ A.3.2 Inovačný podnikateľský inkubátor a technologické centrum.

Mesto v prípade získania finančných prostriedkov prostredníctvom grantov EÚ so zapojením ďalších partnerov vybuduje a sprevádzkuje inovačný podnikateľský inkubátor. Očakávaným výstupom v rámci tohto zámeru je výstavba a spustenie inkubátora.

Cieľ A.3.3 Vytvorenie automobilového klastra.

Mesto v spolupráci s vybranou odbornou inštitúciou a ďalšími relevantnými subjektmi pripraví a zrealizuje projekt „automobilového klastra“, ktorého cieľom bude zapojenie malých firiem do subdodávateľských reťazcov pre automobilový priemysel. Očakávaným výstupom je vybudovaný fungujúci automobilový klaster.

Záver

Spracovanie problematiky podnikania a podpory miestnej ekonomiky nám „odkrylo“ niekoľko závažných skutočností:

- problematika podpory podnikania v prepojení na miestnu politiku nie je podrobnejšie a systematickejšie skúmaná (nemáme na mysli oficiálne dokumenty typu strategických plánov, ale napríklad základnú evidenciu o počte a štruktúre fyzických osôb podnikajúcich na území mesta Trnavy, ktoré nie sú nikde zverejnené i napriek trom v meste pôsobiacim vysokoškolským inštitúciám; udáva sa celkový počet fyzických osôb, je tu priestor pre Slovenskú živnostenskú komoru, ktorá by sa mohla zaoberať detailnejšími zisťovaniami), okrem oficiálneho prieskumu podnikateľského prostredia z dielne „Berman Group“ neexistujú žiadne verejne dostupné výskumy, alebo aspoň prieskumy podnikateľského prostredia v meste Trnave. To je signálom, že existuje veľa hľadísk (ekonomických, sociologických a pod.), ktoré by stáli za myšlienku uvedené výskumy na území mesta realizovať;
- chýba komplexne spracovaná štúdia o podporných iniciatívach inštitúcií v oblasti podpory podnikania na municipálnej úrovni; zdá sa, že inštitúcie, ktoré v meste pôsobia (Regionálna komora SOPK v Trnave, Regionálna rozvojová agentúra v Trnave a iné) konajú každá individuálne a niektoré činnosti sú aj zdvojené (je to spôsobené skutočnosťou, že Trnava je i sídlom vyššieho územného celku);
- pomerne dobre je spracovaná štruktúra podnikateľských organizácií zapísaných v obchodnom registri a to podľa veľkostnej kategórie i podľa odvetvovej štruktúry;

- pri riešení skvalitňovania podmienok pre malé a stredné podnikanie na území mesta absentuje vzájomná spolupráca jednotlivých aktérov, ktorá by viedla ku konzistentnému výsledku v praxi.

Nadalej pretrvávajúce sú i problémy jazykovej bariéry v oblasti zviditeľňovania sa mesta a jeho aktérov v predmetnej oblasti, v marketingovej činnosti podnikov a, čo platí celkovo, vo všeobecnej informovanosti.

Zastávame názor, že pre malé a stredné podniky sa vzhľadom na ich postavenie a význam neurobilo v uplynulom transformujúcom období dosť. Rezervy sú tak na strane štátnych organizácií, profesijných združení ako aj u samotných podnikateľov.

Proces uvedomenia si svojho postavenia, možnosti dialógu so štátnou správou, možnosť ovplyvniť životnú úroveň v regióne je proces dlhodobý a založený na širších väzbách, ktoré ešte nie vždy na Slovensku dobre fungujú.

Literatura

1. CÍSAŘ, J. Drobné podnikání. Praha: VŠE, 1995, s. 97, ISBN 80-7079-955-2.
2. EUROPEAN COMMISSION: 96/280/EC: Commission Recommendation of 3 April 1996 regarding the definition of small and medium sized enterprises. 1996. (online) Dostupné na <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996H0280:EN:HTML>>
3. EUROPEAN COMMISSION: The new SME definition – user guide and model declaration 2005. (online) Dostupné na <ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/sme_definition/sme_user_guide.pdf>
4. JEŽEK, J.: Regionální seberealizace jako strategie regionálního rozvoje. Sborník vědeckých prací Ekonomické fakulty. Cheb: Západočeská univerzita, 1995, s. 114-125.
5. JEŽEK, J. Komunální podpora hospodářství v teorii a praxi. In: Zborník referátov zo VII. medzinárodného kolokvia o regionálnych vedách. MU v Brne, 2004, str. 55 – 56, ISBN 80-210-3549-8.
6. KUBRICKÁ, M: Podpora malého a stredného podnikania v Slovenskej republike Sprievodca iniciatívami. Bratislava: Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania, 2006.
7. MAIER, G. – TÖDTLING, F.: Regionálna a urbanistická ekonomika. Teória lokalizácie a priestorová štruktúra. Bratislava: Elita, 2007.
8. MAIER, G. – TÖDTLING, F.: Regionálna a urbanistická ekonomika 2, Regionálny rozvoj a regionálna politika. Bratislava: Elita, 2008.
9. NARMSP: Stav malého a stredného podnikania 2005. Bratislava: NARMSP, 2006.
10. NARMSP: Stav malého a stredného podnikania 2006. Bratislava: NARMSP, 2007.
11. PAULIČKOVÁ, R. Teoretické otázky regionálneho a mestského marketingu. ZČU v Plzni, 2005, s. 48 – 49.
12. PAULIČKOVÁ, A.: Podnikanie malých firiem v Slovenskej republike po vstupe do Európskej únie. EUROUNION, Bratislava 2004.

13. PAULIČKOVÁ, A.: Produkty obchodných bánk pre malé a stredné podniky. Sborník príspevků z konferencie Regio 2007. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2007, s. 66-70.
14. Smernica Európskej komisie č. 2003/361/EC
15. Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení
16. Zákon č. 100/1995 Zb. o štátnej podpore MSP v znení neskorších predpisov
17. Zákon č. 231/1999 Zb. o štátnej pomoci v znení neskorších predpisov
18. Zákon č. 503/2001 Zb. o podpore regionálneho rozvoja
19. MESTO TRNAVA: Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Trnava 2006 – 2013 s výhľadom do roku 2020.
20. http://ec.europa.eu/enterprise_policy/analysis/observatory_en.htm. (výsledky 8).

Kontakt:

Mgr. Ing. Renáta Ježková, PhD.
Vysoká škola v Sládkovičove
Katedra ekonomiky a manažmentu
ul. Fučíkova 269, SKK - 925 21 Sládkovičovo
tel.:+421 903 312980
e-mail: renata.jezkova@vssladkovicovo.sk